

**FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ**

*PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI*

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

KAHRAMANMARAŞ NURHAK İLÇESİNDE YAŞAYAN HALK İNANIŞLARI

Hamza KARAOĞLAN*

Kahramanmaraş'ın kuzeydoğusuna düşen ilçe, adını 3090 m. yükseklikle bölgenin en yüksek dağı olan Nurhak Dağı'ndan almıştır. 1990 Genel Nüfus Sayımına göre 7087 nüfusu bulunan ilçe merkezi, tarihi ipek yolu üzerinde yer alır. Nurhak dağı'nın eteklerinde oldukça geniş bir saha üzerine kurulan ilçe sınırları içerisinde birçok han harabelerine rastlamak mümkündür¹.

Yörenin zengin yaylalara ve otlaklara sahip olması, tarihten günümüze, burasını Türkmenler'in vazgeçilmez yurdu haline getirmiştir. 1980'li yıllara kadar tamamına yakınının yarı göçebe olduğu söylenen ilçe halkının günümüzde ancak çok az bir kesiminin yaylalara çıktığı ve bu geleneği devam ettirdiği gözlenmiştir.

Tarım yapılabilecek arazinin çok sınırlı olması ve yaylacılık geleneğinin yok olmaya yüz tutması, yöre insanını çeşitli Avrupa ülkelerine işçi olarak gitmeye yöneltmiştir. Öyle ki, günümüzde her aileden birkaç kişinin batı ülkelerinde işçi olarak çalıştığı söylenmektedir. Buna rağmen gelenek ve inanışlarını muhafaza ettiklerini gözlemlediğimiz ilçede, Türkistan'dan getirdikleri inançlarla Anadolu'da değişik kültürlerden aldıkları inançları mecederek yaşattıklarını gördük. %65'ini Bektaşî Türkmenlerin oluşturduğu ilçe merkezinde, tarihten günümüze çeşitli halk inançlarının bugün hala bütün canlılığı ile yaşadığını söyleyebiliriz. Tespit edebildiğimiz bu inanışları birkaç başlık altında toplamayı uygun bulduk.

1. Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar

-Ay yeni doğduğunda "ayı gördüm Allah, amentü billah günahum kusurum çoktur affeyle Allah" denilir ve arkasından bir de fatiha okunur ve günahların bağışlanması istenir.

* Yrd. Doç. Dr..Sütçü İmam.Üniversitesi . İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

¹ Yöre ile ilgili geniş bilgi için bk. Mükrimin Halil YINANÇ, İslam Ansiklopedisi "Elbistan" Cilt: IV, s. 223-230; Maraş Emirleri TEM. Cilt: V(82)-VI(83), İstanbul 1340; Refet YINANÇ, Dulkadir Beyliği, Ankara 1989; Refet YINANÇ-Mesut ELİBÜYÜK, Maraş Tahrir Defteri Cilt: II Ankara 1993; Cumhuriyetin 70. Yılında Elbistan, İstanbul 1994; Ali Rıza YALMAN (YALGIN), Cenupta Türkmen Oymakları, II (Hazırlayan Sabahat E-MİR), İstanbul 1993

-Şiddetli dolu yağarken dolunun durması için yağın dolulardan bir tanesini bıçakla ortadan ikiye kesilmesi neticesinde, dolunun yağmasının kesileceğine inanılır.

Doluyu durdurmanın bir başka şekli ise, evin büyük çocuğunun doludan bir tanesini alıp yemesiyle dolu yağmasının duracağına inanılır.

-Yağmurun yağması geciktiğinde ve ekinler kurumaya yüz tuttuğunda kuru bir ağaç dalı parçası bir insan gibi elbiseyle süslenmekte ve buna "çömçeli gelin" denilmektedir. Bu ağaç parçası bir gurup çocuğun eline verilir ve çocuklar kapı kapı dolaşarak "çömçeli gelin ne ister, yerden bereket ister, gökten rahmet ister, bir kaşık yağ ister" denilerek bütün köy dolaşıldığı takdirde yağmur yağacağına inanılır.

-Şiddetli yağmur ya da dolu yağarken kapıdan dışarı bir metal parçası (keser, balta, bıçak vs.) atılırsa yağmur ya da dolunun duracağına inanılır.

-Hava güneşli iken yağmur yağması kutlu kabul edilir. Bu esnada büyükler çocuklardan etrafta bulunan taşları ters çevirmelerini isterler. Onlar da denileni yaparlar. Böyle yapıldığı takdirde, sürüleri için her zaman tehlike arz eden kurdun doğum yaparken yavrularıyla birlikte öleceğine inanılır.

2. Nazarla İlgili İnanışlar

Bir kimseye nazar değdiğine inanılıyorsa, nazarının değmiş olması muhtemel kişilerin isimleri sayılarak suya kızgın 5,7 veya 12 kömür parçası atılır. Hangi kömür veya kömür parçaları suyun dibine çökerse o kimse ya da kimselerin nazarının değdiğine inanılır. Sonuçta içerisine kömür atılan su nazara uğrayan kimsenin yüzüne serpilir. Böylece nazar değmesinden kurtulmuş olur. Suyun dibine çöken kömür ya da kömür parçaları da herkesin yoğun olarak geçtiği yola atılır ki, gelen geçen tepelesin ve bir an önce nazara uğradığına inanılan kimse iyileşsin diye.

-Eve misafir olarak gelen kimsenin evde bulunan çocuklara nazar etmiş olmasından şüphelenilirse o kimse evden kalkıp gittiğinde nazara uğradığına inanılan çocuk, gidenin arkasından işetilir. Böylece çocuğun nazardan kurtulacağına inanılır. Aynı konuda başka bir uygulama ise çocuğu bir leğenin içerisinde banyo yaptırmak ve banyo suyunu, gidenin arkasından serpmektir.

-Çocukları nazardan korumak için omuz ya da boyunlarına iğde parçası ile beraber mavi bir boncuk takılır.

-Aile fertlerini nazardan korumanın başka bir yolu ise, üzerlik otudur. Tespih gibi bir ipe dizilen bu ot taneleri genellikle oturma odasının herkes tarafından görülebilecek bir yerine asılır. Şayet eve gelen yabancı bir kimse, evde bulunanlardan birisine nazar değerse üzerlik otundan bir tanesinin kırıldığı ve yere düştüğü söylenir. Böylece nazar değmesi önlenmiş olur.

-Hayvanları nazardan korumak için boyununa ya da iki boynuzu arasına mavi boncuk, iğde veya yörede it boncuğu olarak bilinen beyaz bir boncuk asılır. Bir başka koruma şekli de muskadır. Bunun için bir bez parçasının üzerine bir iğne, üçler aşkına üç arpa, üç küşne ve üç yarma ile beraber üç de kömür parçası konulur ve bunlar bezle sıkıca sarılarak üçgen şeklinde hayvanın iki boynuzu arasına asılır.

-Bir başka muska çeşidi ise, iğne ile beraber iğde ağacından bir parça ve tavuk pisliği üçü bir arada yine üçgen şeklinde sarılarak hayvanın boynuna ya da alınına asılır. Böylece hayvanın nazardan korunmuş olduğuna inanılır.

-Evin (bina) nazardan korunması için ise, herkesin kolayca görebileceği büyüklükte iğde veya ölmüş büyük baş hayvanın başı ya da kara çalı evin bir köşesine konulur ve böylece ev nazardan korunmuş olur.

-Evin içini ya da ağılı nazardan korumak için tavana (aristak) sayısı 3 ile 7 arasında değişen bir top soğan ya da sarımsak asılır. Bir yıl süreyle asılı kalan soğan ya da sarımsak çürümüş olması ihtimaliyle ertesi yıl yenilenir. Böyle yapmakla ev ya da ağılın nazardan korunmuş olduğuna inanılır.

-Emzikli kadının sütü kesilirse nazar değmesi neticesinde kesildiğine inanılır. Kimin gözünün değdiğine inanılıyorsa o kimsenin elbisesinden bir parça kesilerek yakılır ve sütü kesilen kadının burnuna yanan parça tutulur. Böylece kadının eski haline kavuşacağına inanılır.

3. Doğum Sonrası Kırklı Kadın ve Çocukla İlgili İnanışlar

-Yeni doğum yapmış loğusa kadını al basacağına inanılır. Bundan korunmak için hem kadının hem de çocuğun başının altına hameyli, ekmek ve iğne konulur.

-Loğusa bir kadın yalnız bırakılmaz. Akşamları yattığı odanın ışıkları kırk gün süreyle açık bırakılır. Böyle yapılmadığı takdirde al basacağına inanılır.

-Kırklı evden ateş verilmez.

-İki loğusalı olan komşu kadınlar birbirlerinin alları basmasını diye iğne değiştirirler.

-Kırklı anne ve çocuğu, öğütülen unun da bastığına inanılır. Bunda al, hem anneyi hem de çocuğu basar. Bundan korunmak için un eve girmeden anne ile çocuk evin dışarısına çıkarılır ve unun eve girmesi beklenir. İçeri taşınan unların ardından anne ile kırklı bebeği içeri girer ve un torbalarının üzerine otururlar. Böylece al basmayacağına inanılır.

-Yeni doğan çocuğun doğduğu evde beşik yoksa ve dışardan getirilecekse boş beşik eve getirilmeden çocuk dışarı çıkarılır ve beşik çocuğa

karşılatılır. Eşikten önce beşik sonra da çocuk içeri alınır. Böylece beşiğin çocuk üzerine ağırlığı önlenmiş olur.

-Çocuk doğururken ölen bir kadının çocuğuna geride bakacak kimsesi yoksa ve annesiz zor büyüyeceğine inanılıyorsa, annesiyle beraber ölsün diye çocuk annesinin cenazesi altından geçirilir.

-Çocuğun saç ve tırnağı bir yaşına ulaşınca kadar kesilmez. Şayet kesilirse ömrünün kısa olacağına inanılır.

-Çocuğun ilk dişi çıktığında diş hediği kaynatılır ve konu komşuya ikram edilir. Çocuğun ilk dişi çekildiğinde bu dişi ailesi onun gelecekte ne olmasını istiyorsa o şekilde değerlendirir. Şayet çocuğun çiftçi olması isteniyorsa bu diş tarlaya, hayvancılıkla meşgul olması isteniyorsa ahıra atılır. Çekilen diş kız çocuğuna ait ise mutfığa atılır ki, eve bağımlı olsun, iyi bir ev kadını olsun diye. Çekilen bu dişle ilgili başka bir uygulama ise, hamile hayvanın gelecekte ne doğurması ile ilgilidir. Kız çocuğunun dişi hamile hayvanın altına atılırsa doğacak yavrunun kız (dişi), erkek çocuğun dişi atılırsa doğacak yavrunun erkek olacağına inanılır.

-Doğurduğu çocuğu ölen kadına "tıbıklı" kadın denilir. Bu durumda çocuğu ölen kadının boynuna bir yular geçirilerek yedi komşunun kapısı dolaştırılır. Her kapıdan birer demir parçası alınarak kadınla birlikte demirciye gidilir. Kadın boynundaki yularıyla demircinin kapısına bağlanır. Toplanan bu demir parçaları demirciye verilerek bir bilezik yapması istenir. Demirci bileziği yapar ve tıbıklı kabul edilen kadının koluna takar. Böylece kadının bundan sonra doğacak çocuğunun ölmeyeceğine inanılır. Şayet doğacak çocuk erkek olursa genellikle demircinin ismi verilir.

-Boş beşiğin sallanması ve üzerinden atlanması iyi karşılanmaz. Şayet atlanmışsa atlayanın beşiğin üzerinden geri atılması istenir.

- Çocuğun höllüğü güneş batmadan hazırlanmalıdır. Güneş battıktan sonra höllük hazırlanır ve çocuk onunla belenirse çocuğu kırk basacağına inanılır.

-Çocuk akranları gibi gelişmezse çocuğu kırk basmış olacağına inanılır. Onu bu durumdan kurtarmak için kırklı olan annesi eline iki boş kova alarak su değirmenine gider, değirmenin pervanesinin altından akan sudan kovalarını doldurur ve su kovalarını hiç yere koymadan ve arkasına da bakmadan çocuğunun doğumunu yaptıran ebenin evine getirir ve bir büyük kazanın içerisine getirmiş olduğu bu suyu aktarır. Ebe ise etraftan küçük çalı-çırpı toplayarak kazanın ateşini yakar ve suyu kaynatır. Çocuğun annesi ise bu sırada kırk adet taş toplar ve bunları ebeye teslim eder. Ebe de kaynamakta olan suyun içerisine taşlardan her birisini atarken "kızım kırk pişer mi? Kırk adama düşer mi?" diyerek taşları atar. Sonuçta kırk bastığına inanılan çocuk, bu su ile banyo yaptırılır ve böylece çoğun iyileşeceğine inanılır. Yörede bu uygulamaya "kırk pişirme" denilmektedir

4. Ateşle İlgili İnanışlar

-Ocağın yanı başında yatmak iyi sayılmaz. Zira böyle yapan kimseyi cin-şeytan çarpacağına inanılır.

-Çocukların kül ile oynaması cin, çarpacağı gerekçesiyle iyi karşılanmaz. Zira cinlerin çöplük ve küllüklerde yaşadıklarına inanılır.

-Ateşin su ile söndürülmesi doğru değildir. Dolayısıyla ya ocaktaki közlerin dışarı çıkartılıp dağıtılması veya kendiliğinden sönmeye beklenmelidir.

-Akşamları konu komşuya süt-yoğurt verilirken üzerine bir parça kızgın kömür konulup verilmelidir.

-Ocakta yanan ateşten çıtırtılı çeşitli sesler çıkarsa ocağın sahibinin gıybetinin yapıldığına inanılır.

-Ölü suyu kaynatılan ocak üst üste üç akşam yakılmaya devam eder. Zira ölen kimsenin ruhunun ateşin aydınlığında gelip öldüğü eve baktığına inanılır.

-Sabah yakılan ocağın ilk ateşinin konu komşuya verilmesi iyi karşılanmaz. Ateş isteyen kimse şayet yanmakta olan odunlardan en büyüğünü alırsa evin büyüğünün, ailenin yaşlısının alındığına inanılır.

-Yakın akraba olanların dışında akşamları kimseye ateş verilmez.

-Ocakta süt pişirilirken kesinlikle altından ateş verilmez. Ancak süt pişirilip indirildikten sonra verilebilir. Şayet süt pişirilen ateşten verilirse sütün yağının kaybolacağına inanılır.

-Çocukların ateşle oynaması iyi karşılanmaz. Gündüz ateşle oynayan çocuğun gece yatağını ıslatacağına inanılır.

5. Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

-Evlerde görülen yılanların uğurlu olduğuna inanılır. Zira bu yılanın evin bekçisi olduğuna, ev sahibine dokunmadığına ve zahirelerin bereketini sağladığına inanılır ve öldürülmez. Evlerde tek ya da çift olarak görülen bu yılanların evin temeli atıldığına eve girdiğine inanılır.

-Köpeğin uluması uğursuz kabul edilir. "Köpek şayet gece uluyorsa sahibinin malına, gündüz uluyorsa sahibinin canına" denilir.

-Yeni doğum yapmış bir hayvanın eşini yemesi iyi sayılmaz. Şayet hayvan eşini yerse sütünün olmayacağına inanılır.

-Bir kimse ağzı açık bir şekilde ölmüş, cesedi donmamış ve eti ölmemiş gibi bir görüntü içerisindeyse uğursuz kabul edilir ve kendisinden sonra da birilerinin ölmesini istediği şeklinde yorumlanır. Bu durumda ölü- nün ağzına, bu isteği yerine gelmesin ve yakınlarından da kimseyi arkasın- dan çağırmasın diye mavi bir boncuk atılır. Aynı konuda başka bir uygulama

da ölünün üzerinde (cesetten 15-20 cm yukarıda) oklava kırmakla yapılmaktadır.

-Damat evine gelen gelin kapıdan içeri girmeden ayağı, üzerinde açık ekmek pişirilen ve yörede sac denilen kızgın demir parçasının üzerine bastırılır ki ayağı uğurlu olsun diye.

-Tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuz kabul edilir ve öten tavuğun hemen kesilmesi gerektiğine inanılır. Vakitsiz öten horoz da aynı gerekçeyle kesilir.

-Akşamları konu komşuya tuz verilmez. Şayet verilmek zorunda ise tuzun üzerine bir kömür parçası konularak verilir. Böylece eve gelmesi muhtemel bir zarar önlenmiş olur.

-Cuma günü ev süpürülmez.

-Yeni doğum yapmış, yavrusu küçük (körpe) olan hayvanın sütünün konu komşuya verilmesi iyi karşılanmaz. Bunun için süt istemeye gelenin yanında tuz getirmesi ve sütü aldığı anda tuzu hemen vermesi gerektiğine inanılır. Böyle yapılmadığı takdirde hayvanın bir zarara uğrayacağına inanılır.

-Evden birisi yolculuğa çıktığında yolcunun bir konak mesafeye vardığından emin oluncaya kadar arkasından ev süpürülmesi uğursuz kabul edilir.

-Yola çıkan bir kimsenin yolunun üzerine tilki ya da yılan çıkarsa yolculuğunun uğurlu, tavşan, kurt ya da keklük çıkarsa yolculuğunun uğursuz olduğuna inanılır.

-Çocuğun iki eşiğin arasına konulması cin çarpacağı gerekçesiyle iyi karşılanmaz.

-Bir kimsenin evinin çatısında baykuş öterse bu evden bir cenaze çıkacağına inanılır. Dolayısıyla eve gelen baykuşu yanan odun parçasıyla kovalamak gerektiğine inanılır.

-Bir kimsenin üzerinde elbise giyiliyken dikiş dikilmesi iyi sayılmaz. Şayet mutlaka dikilmesi gerekiyorsa üzerini diktiren kimsenin ağzına bir çöp parçası alıp işlem bitinceye kadar çöpü ağzından çıkarmaması gerekir. Şayet böyle yapmazsa dikiş diktiren kimsenin iftiraya uğrayacağına inanılır.

-"Sarımsak kabuğu ocağa, soğan kabuğu bucağa" denilir ve soğan kabuğunun yakılması uğursuz kabul edilir.

-Gece aynaya bakmak iyi sayılmaz. Şayet genç kız gece aynaya bakarsa bahtının bağlanacağına inanılır.

-Cuma günü öğleye kadar iş yapmak uğursuzluk sayılır. Zira yedi gün çalışan öküzlerin o gün istirahat etmesi gereklidir. Ancak öğleden sonra çalışılabilir.

-Cuma günü öğleye kadar ocağın külünü almak iyi sayılmaz.

-Makasın ağzının açık kalması iyi sayılmaz. Şayet böyle olursa o evde huzursuzluk çıkacağına inanılır.

-Bıçak demir tarafından verilmez. Sap tarafından tutularak yere bırakılmalı ve bıçağı isteyen kimse yerden almalıdır. Bu yapılmaz da bıçak sivri tarafından verilirse kavga çıkacağına inanılır.

-Bir kimsenin ayakkabısı ya da terliği ters dönerse uğursuz kabul edilir ve o kimsenin öleceğine inanılır.

-Bir kimse sabunla elini yıkarken yanında bulunan kimse aynı sabunu isterse isteyen avuç içerisine değil elinin üzerine bırakılır. Zira acı sabunun elin içerisine konması uğursuz kabul edilir.

6. Diğer Halk İnanışları

-Bir köyde cenaze varsa köyün bütün çocukları aileleri tarafından erkenden uyandırılır. Cenaze mezarlığa götürülürken hala uyuyan varsa o kimseye ölünün ağırlığının çökeceğine inanılır.

-Bir kimse yolculuğa çıktığında arkasından su serpilir.

-Tilki dağda sancılandığında ona bağırlır. Zira insan sesi duyan tilkinin sancısının geçeceğine inanılır.

-Eve yeni gelen geline, eve yapışsın kalsın diye giriş kapısının arka süvesine yağ sürdürülür.

-Gelinin yeni evinde yediği ilk yemeğinin içerisine kaynana biraz tükürürse kaynana ile iyi geçim edeceğine inanılır.

-Akşamları ışık saçarak uçan yıldız böceğinin yere düşmesi yıldızın yere düşmesi olarak kabul edilir. Bu böcek bulunduğu yıldız buldum denilir ve böcek yağurdun üzerine konulur ki, yağurdun yağı çok çıksın diye.

-Sünnet edilmemiş çocuğun erkeklik organının içerisine bir çöp sokulur ve bu çöp parçası yayığın içerisine atılırsa yayığın taşmayacağına inanılır.

-Gece dışarıda yatmak isteyen birisi yakında mezarlık varsa orada yatmalıdır. Zira mezarlığın dışında yatarsa cin çarpacağına inanılır.

-İki mezar arasında yatmak doğru değildir. Mezarlardan birisinin üzerine yatmak gerekir. Zira ortada yatmanın iki mezar sahibinin birbirleriyle kavga etmesine sebep olacağına inanılır.

-Akşam olur da hayvan eve gelmezse hiç kullanılmayan (tutulmadık) bir bıçak okunur ve kapatılarak bir ipe iyice sarılır. Hayvan eve gelinceye kadar da açılmaz. Böyle yapıldığı takdirde hayvanı kurdun yemeyeceğine inanılır. Yörede bu işleme "kurt ağzı bağlama" denilmektedir.

-Sürekli erkek doğuran hayvanın dişi doğurması isteniyorsa yeni doğum yaptığında hayvanın eşinin içerisi ters çevrilerek bir ağaç dalı veya suya atılır, böylece hayvanın bundan sonraki doğumunda erkek doğuracağına inanılır.

Netice itibariyle halk inançları için, topluluk tarafından genel kabul görmüş ilahî bir dinin bilinen ve uygulanan hükümleri dışında kalan, fakat toplum tarafından yaygın bir şekilde yaşatılan ve gelecek nesillere de aktarılan inançlar bütünüdür ifadesini kullanabiliriz.

Gelişmişlik düzeyi hangi seviyede olursa olsun dünyanın bütün milletlerinde bu türden inanışların günümüzde de varlığını devam ettirdiğini biliyoruz. Araştırmamıza konu olan bölgede tespit ettiğimiz inançlardan bir kısmının menşeinin eski toplumlara, bir kısmının İslam öncesi ilahi dinlere, bir kısmının da Türkler'in İslam öncesi inançlarına dayandığını söylemek mümkündür. Bahse konu olan bu inanışların tamamen bir menşeden olduğunu kabul etmek mümkün olmadığı gibi tamamen geçmiş kavimlere atfetmenin de yanlış olduğu ortadadır. Bunların bir kısmı, halkın çözümsüz görülen meselelere pratik çözümleri olarak da değerlendirilebilir.

KAYNAK KİŞİLER

<u>Adı ve Soyadı</u>	<u>Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer</u>	<u>Yaşı</u>
<u>Tahsil Durumu</u>		
Melek GÖKSU, Okur-yazar değil	Nurhak Merkez İlçe	65
Nusret GÖKSU Yüksek Lisans	Merkez İlçe	44
Kemal DUMAN Üniversite	Nurhak Merkez İlçe	24
Fadime ZOR Okur-yazar değil	Nurhak Merkez İlçe	80
Fatma HOPLAMAZ Okur-yazar değil	Nurhak Merkez İlçe	70
Asiye GÜZEL Okur-yazar değil	Nurhak Merkez İlçe	80
Hatice DUMAN Okur-yazar değil	Nurhak Merkez İlçe	70
Fadime DUMAN Okur-yazar	Nurhak Merkez İlçe	58
Durdu DUMAN kokul mezunu	Nurhak Merkez İlçe	55

ii-